

Néhány szó az elnyomó rendszerrel szembeni harcképtelenségről

Ciprian Mureșan: *Egzisztenciátokat szerződés szavatolja*

Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest
2015. január 16 – március 22.

CIPRIAN MUREȘAN kiállításának címe Elias Canetti *Káprázat* című, 1935-ös regényéből való, amelynek 154 kiválasztott mondatát – a szobatudós könyvtárát fenyegető veszedelemtől, a magát „legfőbb, magasztos és isteni” jelzőkkel illető, könyvégető császárról, valamint a „műveletlen és ostoba” tömegekről – művészek és graffitisek bevonásával városi felületekre írta, majd a mondatokat egyenként lefényképezve újra szöveggé állította össze.

Nem ez az egyetlen irodalmi referencia és az egyetlen áthallásos mű a kiállításon. Mureșan műveiben elmélyedve minduntalan ismerős közép-kelet-európai szituációkba, társadalmi-politikai körülményekbe, egzisztenciális kérdésekbe botlunk, amelyeket nagyon könnyű saját aktuális helyzetünkre vonatkoztatni. Magyarországon, úgy tűnik, mostanra köszöntött be a felfokozott társadalmi, politikai, történelmi érzékenység korszaka, a hatalom és a társadalom, illetve az egyén viszonyának elemzése, tisztázása megkerülhetetlenné vált. A román művészek már jó ideje praktizálnak ezen a területen: Mureșan maga is egy olyan szellemi műhely tagja, amely művészet és társadalom kapcsolatát elemzi 2003 óta, az IDEA című kolozsvári folyóirat lapjain. A magyarországinál radikálisabb történelmi fordulatok Romániában már a kilencvenes évektől kezdődően kiprovokálták az ilyesfajta társadalmi érzékenységet; most, 25 évvel a rendszerváltás után mi is kénytelenek vagyunk szembenézni saját történelmünkkel, egyéni sorsunkkal és döntéseink súlyával, valamint a művészet és a kultúra szerepével és felelősségével; ehhez szolgálhatnak többek között inspiráló példaként az itt bemutatott művek. Mureșan műveinek erejét az adja, hogy a társadalmi-történelmi jelenségeket az egyéni sorson, a valóságos tapasztalatokon átszűrve, egyszerű gesztusokkal és eszközökkel képes felmutatni, miközben az egyes művek és kulturális referenciák bonyolult, sokrétegű hálózatot alkotnak, melynek felfejtése újabb és újabb jelentésekkel gazdagítja az egyes darabokat.

A kiállítás felütéseként Mureșan Franz Kafka *Amerika* (más címen: *Az elkallódott fiú*) című regényének különféle kiadású és nyelvű példányaikat halmozta egy bevásárlókocsiba. Az 1910-es években írt, de csak Kafka halála után megjelentetett,

befejezetlen regény egy tizenhat éves fiú, Karl Rossmann negatív fejlődéstörténete, amely a biztató kezdetek után az egyre bizonytalanabb jövő felé halad. A „szép, új világba” csöppenő fiatalember egyre lejjebb csúszik a társadalmi ranglétrán, a gazdag nagybácsi emeletes házából és az úri körökből az állástalan csavargó létig, mely út igaztalan vádakkal, abszurd döntésekkel és érthetetlen erőszakkal van kikövezve – miközben a fiú nem vágyik többre, mint hogy elinduljon „egy tisztességes életpályán”. Kafka regénye tárgyként, áruként halmozódik a fogyasztói társadalmat (a kapitalizmust, illetve a vágyak földjét, Amerikát) jelképező kocsiban, miközben a látogató nem fér hozzá magához a szöveghez – itt mindjárt felvetődik a hozzáférhetőség (illetve hozzáférhetetlenség) kérdése is: hogyan őrizhető meg, de legfőképpen hogyan használható fel, hogyan értelmezhető újra elődeink szellemi öröksége, a kulturális, művészeti hagyomány. A regény utolsó fejezetében Karl Rossmann jelentkezik a Nagy Oklahomai Színház színészeket toborozó felhívására, végül a felvételt követően egy vasúti kocsiba szállva elindul az ismeretlenbe. A felvételi procedúra egy versenypályán zajlik, ahol minden foglalkozáshoz külön iroda, összesen több száz interjúszoba tartozik. Ezt a helyszínt jeleníti meg Martin Kippenberger „Kafka Amerikájának boldog befejezése” című

CIPRIAN MUREȘAN
Egzisztenciátokat szerződés szavatolja | Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest | 2015. január 16 – március 22. © Fotók: Rosta József

1994-es installációjában, amely Mureșan újabb művének kiindulópontját jelenti: egy sportpályán a felvételi interjúhoz berendezett irodák, különféle asztalok és székek sokaságát látjuk, ahol a „a világ legnagyobb színházának” felvételi interjú zajlanak. „Mindenkit szívesen látunk! Aki művész akar lenni, jelentkezzen!” Kippenberger elképzelése szerint a befejezetlen Kafka írás a teljes körű foglalkoztatás utópikus ideáját (emellett a művészek versenyztetésének szituációját) festi elénk, amelyet negyven asztal és nyolcvan szék jelenít meg a műben. Mureșan az installációról készült filmdokumentáció utolsó néhány másodpercét sajátítja ki: a 120 egyedi ceruzarajz a pásztázó kamerán keresztül látott, alig változó környezetet mutatja, többszörös áttételen keresztül utalva az „eredeti”, kafkai szituációra: a közép-kelet-európai fiú megmérettetésére az addig ismeretlen új világban, az amerikai kapitalista rendszerben. A felnőtté válás pillanata, illetve az azt megelőző gyermeki lét Mureșan számos korábbi munkájának ihletője volt, így a legelső teremben látható *Úttörők* (2008) című litográfiai sorozat (a Ludwig Múzeum gyűjteményéből) máris elénk vetíti a gyermeki ártatlanság, az ideológiák és a valóság bonyolult hármását és az ezekhez tartozó, különböző idősíkokat. A papírzacsokot fújó, enyhe szentimentalizmussal ábrázolt gyermekek egykor a szebb jövő hírnökei voltak a szocialista táborban; a rendszerváltás után hirtelen felesleges, rendszeren kívüli elemekké, elveszett nemzedékké, egyben Románia jelképeivé váltak a nyugati médiában.

Az időközben felnőtté cseperedők tömegei sem teljesíthették be vágyaikat: a *Tiltakozom magam ellen* (2011) című videó főszereplője, egy csúnyácska bábfigura, akit egy szemetekonténerbe bújít színész elevenít meg, „a tömeghatalom utáni korban” jobb híján saját maga ellen tüntet és erre hívja fel embertársait is. Gianina Cărbunariu repetitív szövegében sorsáért csak saját magát okolhatja: mert gyáva, mert beteg, mert gyenge, mert fél a haláltól, mert hagyta, hogy kirabolják a bankok, mert a barátai elhagyták az országot; és visszatérően: mert fél tiltakozni, nem mer kiállni a saját érdekei mellett – hagyta, hogy a szemétre vessék. Az egyszemélyes utcai demonstráció mellett – mely egyben egyfajta fizikai próbatétel is a színész számára az egyre hosszabb és bonyolultabb szöveggel – közömbös járókelők bukkannak fel, hasonlóak hozzánk, akik fejünket elfordítva haladunk el utcán háló, vagy menedéket remélő embertársaink mellett, miközben a társadalmi szolidaritás bonyolult kérdéseit épp napjainkban politikusok fordítják le számunkra az önzés jól érthető nyelvére.

A központilag irányított kommunista ideológia és az annak helyébe lépő régi-új ideológiák vizsgálata (mint a nacionalizmus, a vallás vagy akár a kapitalizmus gazdaságtana) folyamatosan napirenden van Mureșan műveiben. Egy élesben

CIPRIAN MUREȘAN
Tiltakozom magam ellen, 2011, HD video; 30'35" © Fotó: Rosta József

zajló társadalmi kísérlet felnőtt szereplőjeként mutat rá az egyes rendszerek visszasságaira, abszurdítására, a társadalmi utópiák ellentmondásaira. Egyik itt bemutatott videójában (*Cím nélkül*, 2012) két szintársulatnak ugyanazon színpadon, egyidőben kell két, egymástól függetlenül próbált darabot előadni: a rendezők által meghatározott rendszerbe hiba csúszik, az előadást folyamatosan módosítani kell a váratlanul előálló új szituációknak megfelelően; az előzetes tervek szerint lehetetlen haladni, az élet (a másik darab) folyton közbeszól. Vajon ennek ellenére képesek-e együttműködni, egy közös produkció létrehozása érdekében? Az ortodox pap helyébe lépő Mikulással (*Cím nélkül [Mikulás]*, 2010) ugyancsak homokszem kerül a keresztelés ceremóniájának gépezetébe: minden valóságosnak tűnik, csak a környezet, az öltözék és a kellékek hétköznapiak, illetve hamisak. A művészeti akcióként előadott szertartás után a papot alakító szereplő mégis szükségét érzi, hogy tettét meggyónja egy valódi papnak. De vajon mi a bűne? Mi teszi a hitet? A külsőségek, a hagyományok, vagy a valódi tapasztalat? Vajon hány igaz hívó van az újkeletű vallásosok között? Kinek épül Bukarestben „A népek katedrális”? Milyen irracionális erők, ideológiák befolyását vagyunk hajlandók elfogadni saját személyünkre, gondolkodásunkra vonatkoztatva?

Az újra feltámadó vallásosság Romániában részben a központi ideológia, részben a személyi kultusz helyébe lépett. Mureșan vizsgálatának mindkettő a tárgya: egyik legismertebb műve a „Kommunizmus sosem volt” elhíresült tézise, amely a teljes társadalmi egyenlőségen alapuló rendszer létét cáfolja.¹ A nyolcvanas évek Romániájának egyik kommunista tömegrendezvénye, a Cenaclul Flacăra

¹ A mű Ciprian Mureșan kiállításával egyidőben a Ludwig Múzeum gyűjteményének részeként a harmadik emeleti állandó kiállításon volt látható. *Ludwig 25. A kortárs gyűjtemény*; Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, 2014. november 14-től.

CIPRIAN MUREȘAN
Cím nélkül
(Kottbusser Tor
makett), 2013
kartonpapír,
műanyag, moha,
300×250×130 cm
(részlet)
Galeria Plan B, Cluj
(Kolozsvár) | Berlin

CIPRIAN MUREȘAN
Cím nélkül (Mikulás), 2010, HD video; 13'42" © Fotó: Rosta József

műsorestjének hangfelvételeit őrző hanglemezekből a művész 2006-ban vágta ki a „communism never happened” feliratot, amelyet azóta a legkülönbébb összefüggésekben használtak és interpretáltak, elsősorban a művészeti sajtóban, de műtárgyak formájában is. A mű a kommunizmus utópisztikus elképzelését ütközteti a valósággal: a Ceaușescu-féle egyszemélyes diktatúrával, mely a lehető legtávolabb került az eredeti baloldali, forradalmi ideától. (Hogy gonoszságában meddig fajulhat egy-egy elnyomó hatalom, azt a *Dog Luv [Kutyaszív]* című, elsőként a *Velencei Biennálén* bemutatott, ugyancsak bábokkal előadott darabból tudhatjuk meg részletesen, melyben a fekete háttér előtt megjelenő fekete kutyák az emberiség kínzásokban és kivégzésekben gazdag történetét mesélik kedvtelve.) A művész a *Kommunizmus sosem volt* című, saját művére vonatkozó kutatás során megpróbálta rekonstruálni a mű történetét az időközben összegyűlt, tárlókba helyezett dokumentumokon keresztül, melyeket ceruzával másolt le saját maga számára, így módon ismét sajátjává téve a különféle interpretációkat és reprodukciókat.

Egy műtárgy eredetisége, értéke, szerzősége speciális probléma a nagy rendszeren belül, ahol – mint mindennek – az emberi munkaerőnek, termelékenységnek is szabott ára van. Úgy tűnik, a műtárgypiacon keresett művész, Ciprian Mureșan tisztában van ellentmondásos helyzetével: saját maga hekkeli meg a rendszert, amikor a kézzel aprólékosan lemásolt Masaccio-albumot átküldi az iratmegsemmisítőn és egy szemétkosárba helyezve állítja ki. A jövődöbéli vásárlót ezzel arra kényszeríti, hogy a mű restaurálására legalább annyi időt és energiát fordítson, mint amennyit ő annak idején a másolásra. A művész a megsemmisítés révén ad plusz értéket a műnek; időt, és ezáltal pénzt sűrít a műbe, mint afféle kézzel készített, egyedi divatholmiba vagy luxusautóba, amely kényesen távol tartja magát a tömegtermeléstől.

Hasonlóképpen a műtárgy vs. szemét, valamint az elitizmus és a tömegesség (nyilvánosság) kérdéskörét modellálja két, összetartozó mű: a *Plakátszobor* (2013), illetve a *Kottbuser Tor-makett* (2013). A művész egy rajzát 32 000 példányban nyomtatta ki, jóval túllépve bármely szokásos grafikai vagy nyomdai példányszámon, majd oszlopba rendezve elhelyezte a kiállítóteremben. A néző nem fér hozzá a két és fél méter magasán lévő legfelső plakáthoz, ezért a rajta lévő grafikát sem láthatja. Lehetséges lenne azonban kültéren felállítani a szobrot: a szél szétszórhatná a plakátokat, s így az ábra is láthatóvá válna – az építészeti makett az elképzelt helyszínnel és a szétszóródó apró papírdarabkákkal ezt a szituációt modellezi. Mureșan ezzel a művel egyben hozzászól az oly divatos emlékmű-diskurzushoz is: sokszorosított grafikája egy tömbben súlyos és mozdíthatatlan tömeget alkot, de csak múzeumi körülmények között, miközben egyes elemei könnyűek, sérülékenyek, efemer jellegűek, akár egy egyszer használatos nejlontáska, a fogyasztói társadalom mindent beborító, legújabb szimbóluma.

A magas művészet, a művészettörténet nagy alakjainak, leghíresebb műveiknek kisajátítása régóta foglalkoztatja Mureșant, amely összefügg saját művészi

útkeresésével. Elmondása szerint a híres művek, a művészeti albumok másolását egyfajta frusztráció váltotta ki, amikor a művészeti oktatás során egyetlen eredeti művet sem láthatott a tananyagból, pusztán reprodukciókat. A nyugati művészet ikonikus képeinek másolására hol barátait kéri meg, akiket szerzetesi csuhába öltöztet (*Szerzetesek*, 2011), hol maga lát neki a feladatnak: egy-egy művészeti album valamennyi reprodukcióját egyetlen lapra sűríti, ahol az egymásra vetülő képek egyetlen, sokrétegű kompozícióvá állnak össze (*A Piero della Francesca album minden lapja*, 2012). A kiállításon bemutatott legfrissebb mű, *Az Elaine Sturtevant könyv minden lapja* (2015) a kiválasztott művész révén még tovább bonyolítja a másolat-eredeti problematikát, hiszen Sturtevant műveiben maga is másolta (kicsinyítve) az amerikai művészet legnagyobb figuráit. Mureșan rajza az „eredetihez” képest a sokadik áttétel (mű, másolat, reprodukció, nyomtat, szkennelés, újabb nyomat stb.), amellyel újra eladható, egyedi, piacképes műtárgyat hoz létre, a dolog iróniájának teljes tudatában. Másol a teljes könyvet lemásolja, laponként, ám a dupla oldalakat összehajtva, képes felével befelé fűzi össze, így teszi hozzáférhetetlenné a tartalmat (*George Grosz könyv*, 2012).

A tisztelet a tiszteletlenséggel keveredik a kolozsvári művészeti múzeumban végrehajtott intervencióban (2012), amelynek során a gyűjteményben őrzött, tipikusan helyi mesterek által készített szobrokat egy-egy könyvvel billenti ki egyensúlyi helyzetükből. Az itt fotókon bemutatott,

CIPRIAN MUREȘAN
Cím nélkül (Plakátszobor), 2013, nyomtat, papír, 86×60×250 cm
kb. 35 000 db; Galeria Plan B, Cluj (Kolozsvár) | Berlin
© Fotó: Rosta József

CIPRIAN MUREȘAN
Cím nélkül (intervenció a Kolozsvári Művészeti Múzeumban),
2012, 5 db színes fénykép (részlet a sorozatból), 70×52 cm
Galeria Plan B, Cluj (Kolozsvár) | Berlin © Fotó: Rosta József

destabilizált szobrok új kontextusba kerülnek; a néző akaratlanul is kapcsolatot keres az adott könyv és a mű között; az unalomig ismert szobrok az apró gesztustól új életre kelnek. Csakúgy, mint a sínekre helyezett szelektív hulladéktárolók, amelyek vidám kisvasútként járnak körbe a kiállítóterekben, az újrashasznosítás és némi gyermekkori nosztalgia jegyében.

Mureșan saját művészetét nem dimenzionálja túl, holott egyike a legkeresettebb és legsikeresebb

román művészeknek. A kiállítóterem közepén felállított másolóalkalmazáson bárki kipróbálhatja, hogy megy neki a műtárgykészítés – amennyiben kellő alázattal áll a feladathoz, a Gordon Matta-Clark műveiről készített fotók reprodukcióihoz. A kísérlet tanúsága szerint a másolás sem olyan egyszerű, mint gondolnánk; a kollektív rajz nem született meg a kiállítás két hónapja alatt. A közös munkához ugyanis elszántság és kitartás, és mindenekelőtt egymás iránti tolerancia szükséges. Egyébiránt csak Canettit idézhetjük újra: „Ha nem bánjátok, hogy kiragadnak titeket hazátokból, szétszórnak a szélrózsa minden irányában, mint holmi rabszolgákat, akiket felbecsülnek, megtapogatnak, megvásárolnak, soha szóra nem méltatnak, még szolgálatuk teljesítése közben is csak félig-meddig hallgatnak végig, de lelkükben nem olvasnak; akiket birtokolnak, de nem szeretnek, akiket veszni hagynak vagy nyereséggel tovább adnak, akiket használnak, de nem értenek, nos, akkor tegyétek ölbe a kezeteiket, és adjátok meg magatokat az ellenségnek!”

CIPRIAN MUREȘAN
Cím nélkül (George Grosz könyv), 2012, ceruza, papír, könyvként kötve, 26,7×22,5×2 cm
David Nolan Gallery, New York © Fotó: Rosta József

CIPRIAN MUREȘAN
Kommunizmus sosem volt, 2010, installáció, változó méretek © Fotó: Rosta József

